

Egils Levits

14.1.2018

Atzinums

Lietā Nr.2017-18-01

Par Reliģisko organizāciju likuma 7.panta trešās daļas un 8.panta ceturtās daļas atbilstību Satversmei

Saturs

1. *Lietas būtība*
2. *Apstrīdētās Reliģisko organizācijas likuma normas*
3. *Galvenie jautājumi*
4. *Vai Reliģisko organizāciju likuma 7.panta trešās daļas noteikums, ka "vienas konfesijas" draudzes var izveidot valstī tikai vienu baznīcu, atbilst Satversmes 99.pantam*
5. *Kā izprast Reliģisko organizāciju likuma 8.panta 4.daļas noteikumu, ka draudzēm, kas "pirmo reizi" uzsāk savu darbību Latvijas Republikā, pirms tās drīkst veidot baznīcu, desmit gadus ikgadus ir jāpārreģistrējas, un vai tas piemērojams attiecībā uz Latvijas Pareizticīgo Autonomu baznīcu un Latvijas Evaņģēliski Luterisko baznīcu ārpus Latvijas;*
 - (1) *Ierobežojuma samērīgums*
 - (2) *8.panta ceturtās daļas attiecināmība uz LPAB (un LELBĀL)*
6. *LPAB (un LELBĀL) tiesiskās turpināšanās jautājums*
7. *Satversmes tiesas sprieduma iespējamā ietekme uz valsts un baznīcu attiecībām, it sevišķi Civillikuma 51.pantu*

1. Lietas būtība

1.1. Ar Satversmes tiesas tiesneša Jāņa Neimaņa 2017.gada 11.oktobra lēmumu esmu pieaicināts sniegt savu atzinumu Satversmes tiesas lietā Nr.2017-18-01 par Reliģisko organizāciju likuma 7.panta otrās daļas un 8.panta ceturtās daļas atbilstību

Satversmes 99. un 102.pantam un par Reliģisko organizāciju likuma 7.panta trešās daļas atbilstību Satversmes 91., 99. un 102.pantam.

1.2. Pamatlietā, kas atrodas Augstākajā tiesā, runa ir par to, ka Uzņēmumu reģistrs ar savu 2013.gada 28.maija lēmumu ir atteicis reģistrāciju Latvijas Pareizticīgajai Autonomajai baznīcai (turpmāk -LPAB), pamatojoties uz minētajiem Reliģisko organizāciju likuma noteikumiem, kas nosaka, lai reģistrētu baznīcu, draudzēm, kuras pirmo reizi uzsāk darbību Latvijas Republikā un nepieder pie valstī jau reģistrētajām reliģiskajām savienībām (baznīcām), pirmo desmit gadu laikā katru gadu jāpārreģistrējas reģistra iestādē.

1.3. Pieteikuma iesniedzēja pamatlietā – LPAB - šo noteikumu nebija izpildījusi, jo tās draudzes savu darbību uzsāka tikai 2012.gadā. Ar atteikumu cieši saistīts arī likuma noteikums, ka vienas konfesijas draudzes var izveidot valstī tikai vienu baznīcu.

1.4. Lietu Satversmes tiesā iesniegusi Augstākā tiesa (Administratīvo lietu departaments), kura savā 2017.gada 6.jūlija pieteikumā pamatojusi savas šaubas par minēto Reliģisko organizācija likuma noteikumu atbilstību Satversmes 91., 99. un 102.panta noteikumiem.

2. Apstrīdētās Reliģisko organizācijas likuma normas

7. pants. Reliģisko organizāciju izveidošanas kārtība

(2) Desmit (vai vairāk) vienas konfesijas draudzes, kas ir reģistrētas Latvijas Republikā, var izveidot reliģisko savienību (baznīcu). Šis noteikums neattiecas uz šā likuma 8. panta ceturtajā daļā norādītajām reliģiskajām organizācijām.

(3) Vienas konfesijas draudzes var izveidot valstī tikai vienu reliģisko savienību (baznīcu).

8.pants. Reliģisko organizāciju un to iestāžu reģistrācija

(4) Draudzēm, kuras pirmo reizi uzsāk darbību Latvijas Republikā un nepieder pie valstī jau reģistrētajām reliģiskajām savienībām (baznīcām), pirmo desmit gadu laikā katru gadu jāpārreģistrējas reģistra iestādē (turpmāk — pārreģistrācija). Pārreģistrējot reliģisko organizāciju, reģistra iestāde pamatojas uz Tieslietu ministrijas

sniegto atzinumu par reliģiskās organizācijas iepriekšējā perioda darbības atbilstību normatīvo aktu prasībām.

3. Galvenie jautājumi

Galvenie juridiskie jautājumi šajā lietā ir sekojošie:

3.1. Vai Reliģisko organizāciju likuma 7.panta trešās daļas noteikums, ka “vienas konfesijas” draudzes var izveidot valstī tikai vienu baznīcu, atbilst Satversmes 99.pantam;

3.2. Kā izprast Reliģisko organizāciju likuma 8.panta 4.daļas noteikumu, ka draudzēm, kas “pirmo reizi” uzsāk savu darbību Latvijas Republikā, pirms tās drīkst veidot baznīcu, desmit gadus ikgadēji ir jāpārreģistrējas, un vai tas piemērojams attiecībā uz Latvijas Pareizticīgo Autonomu baznīcu un Latvijas Evaņģēliski Luterisko baznīcu ārpus Latvijas;

3.3. Latvijas Pareizticīgās Autonomās baznīcas un Latvijas Evaņģēliski Luteriskās baznīcu ārpus Latvijas tiesiskās turpināšanās jautājums

3.4. Satversmes tiesas sprieduma iespējamā ietekme uz valsts un baznīcu attiecībām, it sevišķi Civillikuma 51.pantu

4. Vai Reliģisko organizāciju likuma 7.panta trešās daļas noteikums, ka “vienas konfesijas” draudzes var izveidot valstī tikai vienu baznīcu, atbilst Satversmes 99.pantam

4.1. Cilvēka pamattiesības brīvi, *neformāli* veidot reliģiskas kopas, dibināt draudzes, kā arī draudžu tiesības dibināt baznīcas, *neatkarīgi* no Reliģisko organizāciju likuma formālajām prasībām, garantē Satversmes 99. un 102.pants, kā arī Satversmes 89.pantā ietvertā vispārējā rīcības brīvība.

4.2. Tomēr, lai tā kā draudze vai baznīca varētu piedalīties tiesiskajā apritē un iegūt virkni tiesības, draudzēm un baznīcām ir jātiek formāli reģistrētām, t.i., valstij tās ar attiecīgo reģistrācijas aktu ir jāatzīst kā *juridiskas personas*. Šīs atzīšanas priekšnoteikumi ir noteikti apstrīdētajās Reliģisko organizāciju likuma normās.

4.3. Latvijas reliģisko organizāciju tiesības principā paredz, ka baznīcas tiek veidotas no apakšas: Vispirms tiek dibinātas draudzes, pēc tam vismaz desmit draudzes var dibināt baznīcu. Tās tiek reģistrētas (tātad valsts atzītas) Reliģisko organizāciju likuma noteiktajā kārtībā.

4.4. Reliģisko organizāciju (draudžu, baznīcu) neregistrēšana, kaut arī tās locekļiem nedz individuāli, nedz kolektīvi nebūtu nekādi ierobežojumi paust savu reliģiskos uzskatus un pildīt savus reliģiskos rituālus, var radīt ierobežojumus to darbībai (piemēram, tās nevar atvērt kontu bankā u.t.t.). Tādēļ *neregistrēšana* (resp. juridiskās personas statusa nepiešķiršana) pati par sevi var būt Satversmes 99.pantā noteiktās *relīģijas brīvības ierobežojums*, jo tādā gadījumā šīm draudzēm un baznīcām nav iespējams izmantot virkni tiesību, kas iespējams tikai reģistrācijas gadījumā.¹

4.5. Šis reliģijas brīvības aspekts pārklājas ar to pašu Satversmes 102.pantā noteiktās biedrošanās brīvības aspektu. Tā kā Satversmes 99.pants šajā kontekstā ir speciālā norma attiecībā pret 102.pantu, tad tās interpretācijā var tikt izmantota pie 102.panta attīstītās koncepcijas, taču principā tas to absorbē. Tādēļ nav nepieciešams to vēlreiz pārbaudīt kā iespējamo 102.panta pārkāpumu.

4.6. Konkrētajā lietā pieteicēja pamatlietā - Latvijas Pareizticīgo Autonomā baznīca (LPAB) uzskata, ka tā pieder pareizticīgo konfesijai, kur jau ir viena reģistrēta baznīca – Latvijas Pareizticīgā baznīca (LPB). Tāpat arī pieaicinātā persona – Latvijas Evaņģēliski Luteriskā baznīca ārpus Latvijas (LELBĀL) – uzskata, ka tā pieder luteriskajai konfesijai, kur arī jau ir viena reģistrēta baznīca – Latvijas Evaņģēliski Luteriskā baznīca (LELB). LELB tomēr neapstrīd LELBĀL piederību luteriskajai konfesijai. Abas uz vienlīdzīgiem pamatiem ir Pasaules Luterāņu federācijas locekles.

4.7. Tātad, ja LPAB un LELBĀL patiešām, no Reliģisko organizāciju likuma skatpunkta, pieder pie tām konfesijām, kurām tās pieder pēc savas pašizpratnes, tad abos gadījumos šīs baznīcas nevar tikt reģistrētas, jo Reliģisko organizāciju likuma 7.panta trešā daļa nosaka, ka vienas konfesijas draudzes valstī var izveidot tikai vienu baznīcu. Tas varētu būt pretrunā ar Satversmes 99.pantā garantēto reliģijas brīvību.

¹ ECT 13.12.2001 spriedums lietā Nr.45701/99 Metropolitan Church of Bessarabia pret Moldova, 105.punkts,

4.8. Tomēr, pirms tam ir jānoskaidro, vai un cik tālu valsts vispār *drīkst skaidrot* kādas reliģiskas kopas *konfesionālo piederību*, lai pēc tam to subsumētu zem Reliģisko organizāciju likuma 7.panta priekšnosacījumiem. Tas nozīmētu, ka valstij būtu jāinterpretē likumā lietotais jēdziens “konfesija”. Taču tas ir iespējams tikai analizējot attiecīgās reliģiskās kopas reliģijas saturu pēc būtības (tās kanoniskās tiesības, reliģisko dogmatiku u.tml.).

4.9. Tas varētu novest pie tā, ka valstij, lai noteiktu, vai kāda reliģiska kopa pieder pie kādas konfesijas 7.panta 3.daļas izpratnē, tai beigu beigās būtu jānosaka attiecīgās konfesijas “pareizais” saturs, piemēram, ko nozīmē “luteriskā”, “katoļu” vai “pareizticīgā” konfesija, lai tad varētu pateikt, vai kāda reliģiska kopa tai pieder vai ne.

4.10. Tas būtu ar pretrunā ar reliģijas brīvības kā pamattiesības principu, ka to, ko kāds uzskata par reliģiju, konfesiju, cita veida pasaules uzskatu vai skatījumu, kas ir to saturs, nosaka indivīds pats, un šī principa tālākatvasinājumu, ka savas reliģijas saturu nosaka attiecīgā draudze vai baznīca pati.

4.11. Tādēļ valstij principiāli, cik vien iespējams, nav jāiejaucas kādas konfesijas iekšējās kanonisko tiesību un dogmatiskajās attiecībās vai iekšējā struktūrā un hierarhijā. Jāpatur arī prātā, ka katrā ziņā kristīgā reliģija tās 2000 gadu vēsturē ir pastāvīgi šķēlusies un starp dažādiem tās atzariem vienmēr pastāvējuši un pastāv domstarpības par “īsto” vai “pareizo” attiecīgās konfesijas izpratni (kamēr savukārt ekumēniskā kustība mēģina šīs izpratnes atkal tuvināt). Būtu dīvaini, ja to noteiktu valsts.

4.12. Tādēļ noteicošais faktors attiecībā uz kādas reliģiskās kopas piederību kādai konfesijai ir tās pašizpratne. Tas, ka cita reliģiska kopa to par piederīgu šai konfesijai neatzīst, nav būtiski. Izpratne par konfesionālo piederību primāri ir katras reliģiskas kopas iekšējā lieta, tās konfesionālā autonomija. Valsts – arī ņemot vērā Satversmes 99.pantā noteikto valsts un baznīcas šķirtības principu – šeit nevar kalpot par šķītrējtiesnesi. Tādēļ valstij pamatā ir jāakceptē indivīda, draudzes vai baznīcas pašnoteiktā konfesionālā piederība.²

4.13. Tomēr reliģijas brīvība nestāv pāri valsts tiesiskajai kārtībai. Tādēļ valsts šādu pašnoteiktu konfesionālu piederību (un, plašākā

² Sal. ECT 15.9.2009 spriedums lietā Nr.798/05 Miroļubovs pret Latviju, 89.-90.p.

nozīmē, pašnoteiktu reliģijas saturu) tomēr *izņēmuma kārtā* var izvērtēt. Pirmkārt, tā var to darīt, cik tālu tas nepieciešams, lai novērstu *tiesību ļaunprātību izmantošanu*. Piemēram, šaubu gadījumā valsts (it sevišķi reģistrācijas procesā) var izvērtēt, vai attiecīgā pašnoteiktā reliģiskā pašizpratne ir pietiekoši “pārlicenoša, nopietna, vienota un nozīmīga”³. Otrkārt, valsts var izvērtēt reliģiskās kopas pašnoteikto reliģijas saturu, lai pārliecinātos, vai tas *nav pretrunā ar tiesībām un sabiedrisko kārtību*. Pretējā gadījumā tiktu akceptēta reliģijas brīvības ļaunprātīga izmantošana citiem nolūkiem, kas būtu pretrunā ar tiesiskas valsts virsprincipu.⁴ Protams, ārpus reliģijas brīvības konteksta valsts var pārbaudīt, vai reliģiskā kopa kā jebkura cilvēku kopa ievēro valstī noteikto tiesisko kārtību (maksā nodokļus u.tml.).

4.14. Konkrētajā lietā pazīmes, kas liecinātu par reliģiskas organizācijas tiesību ļaunprātīgu izmantošanu, neraugoties LPB norādēm attiecībā uz LPAB, šķiet, nav konstatējamas. Ja tiesa to tomēr uzskatītu par nepieciešamu, tā varētu iegūt tuvāku informāciju.

4.15. Tas nozīmē, ka ir jāakceptē LPAB (un arī LELBĀL) pašizpratne, ka tās pieder pie konfesijām, kurās jau ir reģistrēta viena baznīca (resp. pie pareizticīgo resp. luterāņu konfesijas). Tādēļ tās saskaņā ar Reliģisko organizāciju likuma 7.panta trešo daļu vairs nevar tikt reģistrētas. Tas savukārt var ierobežot šo abu – pagaidām neregistrēto – baznīcu reliģijas brīvību (skat. iepriekš 4.4.punktu).

4.16. Tādēļ, atbilstoši Augstākās tiesas pieteikumam, ir jāizvērtē, vai šis Reliģisko organizāciju likuma noteikums ir savietojams ar Satversmes 99.pantā garantēto reliģijas brīvību.

4.17. Vispirms jākonstatē, vai šim noteikumam ir *legitīms mērķis*. Likuma pieņemšanas laikā par legītmu mērķi, iespējams, varēja tikt uzskatīta īpašā situācija, ka valsts denacionalizēja okupācijas varas baznīcām atņemtus īpašumus, un valstij bija vienkāršāk, kā īpašuma atdošanas subjektu katrā konfesijā redzēt tikai vienu baznīcu. Netiešā veidā tā tika novērsta baznīcu sadrumstalošanās un šķelšanās īpašuma strīdu dēļ. Šodien šī situācija vairs nepastāv, īpašumi jau ir atdoti (katras konfesijas reģistrētajai

³ “A certain level of cogency, seriousness, cohesion and importance”, skat. ECT 25.2.1982 spriedums lietā Nr.7511/76 Cambell and Cosans pret Apvienoto Karalisti, 36.punkts.

⁴ Tādēļ, piemēram, Administratīvā rajona tiesa ar 22.12.2016 spriedumu lietā A 420 166 915 pamatoti noraidīja Rīgas Pastafariānisma draudzes prasību tikt reģistrētai.

baznīcai). Tādēļ šis *sākotnēji* varbūt vēl leģitīmais mērķis *vairs nevar* attaisnot šo ierobežojumu.

4.18. Interesanti, ka Saeima savā atbildes rakstā nemaz neuzrāda šīs apstrīdētās normas leģitīmo mērķi. Šodien šāds mērķis varbūt varētu būt aizsargāt sabiedrību no baznīcām ar *līdzīgiem nosaukumiem* (jo nosaukumā vienmēr būs attiecīgās konfesijas apzīmējums) vai līdzīgiem teoloģiskiem uzskatiem, lai sabiedrība spētu tās *atšķirt*. Tāpat kā leģitīmu mērķi varētu uzrādīt vēlmi, pasargāt baznīcas no *šķelšanās* vai veicināt to *apvienošanos*. Tomēr abi šie mērķi nav uzskatāmi par pietiekoši spēcīgiem, lai attaisnotu ar neregistrēšanu saistītu reliģijas brīvības ierobežojumu.⁵

4.19. Tātad katrā ziņā šodien Reliģisko organizāciju likuma 7.panta 3.daļas noteikums ir zaudējis savu sākotnēji, iespējams, pastāvējušo leģitīmo mērķi (ja tāds sākotnēji ir bijis), un jebkurā gadījumā, šodien teorētiski iespējamie leģitīmie mērķi *nav uzskatāmi par samērīgiem*, lai šo ierobežojumu attaisnotu.⁶

4.20. Ņemot vērā iepriekš teikto (4.5.punkts), nav vairs nepieciešams skatīt jautājumu par šī noteikuma atbilstību Satversmes 102.pantam. Tā kā jau konstatēts Satversmes 99.panta *materiāls* pārkāpums, nav vairs nepieciešams pārbaudīt arī šī noteikuma atbilstību Satversmes 91.pantam.

⁵ Sal. attiecībā uz pirmo gadījumu ECT 23.3.2017 spriedumu lietā Nr.40524/08 Ganev pret Bulgāriju, 45.-46.p., attiecībā uz otro gadījumu ECT 22.1.2009 spriedumu lietā Nr.412/03 Holy Synod of the Bulgarian Orthodox Church (Metropolitan Inokenty) pret Bulgāriju, 120.p.

⁶ Reģistrācijas aizliegums jebkurā gadījumā ir nesamērīgs, taču, iespējams, reģistrējot jaunu baznīcu, attiecībā uz tās *nosaukumu* ir jāņem vērā attiecīgās konfesijas baznīca *iekšējā struktūra* un tās atspoguļojums attiecīgās konfesijas *reliģijas saturā*. Šeit īpaša situācija varētu pastāvēt attiecībā uz *katoļu* baznīcu, kurai kā vienīgā no lielajām kristīgajām konfesijām pastāv *globāla hierarhija*, kura vadībā atrodas pāvests, un šī hierarhija pieder pie attiecīgās konfesijas reliģijas satura. Tādēļ rodas jautājums, vai var tikt reģistrēta jauna baznīca, kura savā nosaukumā ietver norādi, ka tā ir "katoļu" baznīca, bet kuru pāvests neatzīst. Papildus rodas jautājums, vai šāda atzīšana būtu savienojama ar Latvijas konkordātu ar Svēto krēslu. Citām konfesijām, arī pareizticīgo konfesijai, šādas problēmas, šķiet, nav.

5. Kā izprast Reliģisko organizāciju likuma 8.panta 4.daļas noteikumu, ka draudzēm, kas “pirmo reizi” uzsāk savu darbību Latvijas Republikā, pirms tās drīkst veidot baznīcu, desmit gadus ikgadēji ir jāpārreģistrējas, un vai tas piemērojams attiecībā uz Latvijas Pareizticīgo Autonomu baznīcu un Latvijas Evaņģēliski Luterisko baznīcu ārpus Latvijas

5.1. Reliģisko organizāciju likuma 8.panta 4.daļa, kas nosaka, ka draudzēm, kuras *pirmo reizi* uzsāk darbību Latvijas Republikā un *nepieder* pie valstī jau reģistrētajām reliģiskajām savienībām (baznīcām), pirmo desmit gadu laikā katru gadu jāpārreģistrējas, ir Satversmē garantētās reliģijas brīvības ierobežojums, kas noteikts ar likumu.

5.2. Šī noteikuma mērķis, kā to norāda Saeima, ir *aizsargāt sabiedrību* no valstī *jaunas un nezināmas konfesijas* draudžu, iespējams, kaitīgas ietekmes, nepieļaut reliģiskās organizācijas statusa ļaunprātīgu izmantošanu un prettiesisku darbību.

5.3. Šāda mērķa leģitimitāti principiālo atzīst arī ECT.⁷ Tātad šī ierobežojuma *mērķis* pats par sevi *nav nelegitīms*. Galvenais jautājums ir, vai tas ir samērīgs.

(1) Ierobežojuma samērīgums

5.4. No vienas puses, ņemot vērā to, ka reliģiskā pārliecība var kā nonākt pretrunā ar valsts likumiem un sabiedrisko kārtību (*ordre public*), tā arī nodarīt kaitējumu ticīgā personībai tādā mērā, ka, atbilstoši sociāli atbildīgas valsts principam, valstij var rasties pienākums, iejaukties (piemēram, dažādas psihosektas, iekšēji totalitāri strukturētas organizācijas, organizācijas, kas reliģijas aizsegā izkrāp vai izvilina ticīgo īpašumu), tad šādi nevēlamas parādības var tikt labāk, efektīvāk konstatētas un nepieļautas, ja attiecīgā jaunā, vēl nepazīstamā kopiena atrodas pastiprinātā uzraudzībā, kuru nodrošina pārreģistrācijas pienākums. Pēc galīgās reģistrācijas šāda pastiprināta uzraudzība (vairs) nav nepieciešama, un valsts tām šādu īpašu uzmanību vairs nepievērš; iespējami likumpārkāpumi tiek

⁷ ECT 13.12.2001 spriedums lietā Metropolitan Church of Bessarabia pret Moldova, 113.punkts, 31.7.2008 spriedums lietā Religionsgemeinschaft der Zeugen Jehovas pret Austriju, 75.punkts.

konstatēti *post factum* vispārējā kārtībā. Vienlaikus šis noteikums netieši pauž arī lielāku uzticību pret Latvijā tradicionālajām, jau reģistrētajām baznīcām, jo to jaundibinātās draudzes šādai pārreģistrācijas procedūrai pakļautas netiek.

5.5. No otras puses, tas nozīmē, ka jebkura *jauna* reliģija, ienākot (vai no jauna rodoties) Latvijā, tiek uzlūkota ar zināmām aizdomām, un tās locekļu objektīvā spriestspēja tiek zināmā mērā – tiesa, arī viņu pašu interesēs – apšaubīta. Tas var būt pretrunā ar liberālās demokrātijas normatīvo pamatpieņēmumu⁸ par cilvēku kā brīvu, pašatbildīgu, spriestspējīgu būtni.⁹ Tiesību kontekstā šis apgaismes filozofijā sakņotais pamatpieņēmums tomēr nav absolūts - visa tiesību sistēma satur neskaitāmus ierobežojumus, kas nebūtu nepieciešami, ja cilvēks arī reāli socioloģiskā izpratnē atbilstu šim normatīvajam pamatpieņēmumam. Juridiskais jautājums par kāda ierobežojuma samērīgumu faktiski ir šī filozofiskās pretrunas starp divām cilvēka koncepcijām - normatīvo un reāli-socioloģisko - izpaušme un vienlaikus tās pragmatisks risinājums.

5.6. Satversmes tiesai, izvērtējot samērīgumu, būtu jākonstatē, kāds būtu abu pretējo interešu pareizais balanss. Šim izvērtējumam var būt trīs rezultāti:

(1) prevalē sabiedrības drošības intereses, un līdz ar to šis likumā noteiktais ierobežojums ir samērīgs. Tātad tas *nav* pretrunā ar Satversmes 99.pantu saistībā ar 116.pantu;

(2) prevalē attiecīgo personu individuālā un kolektīvā interese, bez ierobežojumiem īstenojot savu reliģijas brīvību, un līdz ar to ierobežojums *ir* pretrunā ar Satversmes 99.pantu;

(3) ierobežojums (desmit gadus ikgadēja pārreģistrācija) nodrošina sabiedrības drošības intereses, taču tā konkrētais veids pārāk smagi ierobežo reliģijas brīvību, un iespējams atrast vieglāku ierobežojumu, kas šīs sabiedrības intereses tomēr vēl pietiekošā mērā nodrošinātu (piemēram, piecu gadu pārreģistrācijas periods). Arī tādā gadījumā ierobežojums tā pašreizējā variantā būtu pretrunā ar 99.pantu, taču likumdevējs, ja tas to vēlētos, varētu noteikt mazāk smagu ierobežojumu.

⁸ Skat. plašāk: Gesine Schwan: Anthropologische Grundlagen des demokratischen Rechtsstaates. In: Das Menschenbild des Grundgesetzes. Philosophische, juristische und theologische Aspekte. Hrsg. v. Jakob Kraetzer. Berlin 1996.

⁹ Skat. plašāk: Jochen Fahrenberg: Annahmen über den Menschen. Menschenbilder aus psychologischer, biologischer, religiöser und interkultureller Sicht. Heidelberg 2004.

5.7. Par pareizo balansu starp minētajā pretējām interesēm šeit savu viedokli neizteikšu, jo šādi samērīguma apsvērumi ir racionāli grūti pamatojami, tomēr mana personīgā tendence būtu drīzāk akceptēt trešo rezultātu, ņemot vērā to, ka šodien Latvijas sabiedrība visā visumā varētu drīzāk būt nobriedusi kritiski izvērtēt dažādus jaunus reliģiskus un pseidoreliģiskus piedāvājumus kā 90.gadu vidū, kad likums tika pieņemts.

(2) 8.panta ceturtās daļas attiecināmība uz LPAB (un LELBĀL)

5.8. Ja *vienlaicīgi* tiek akceptēts gan konstatējums, ka Reliģisko organizāciju likuma 7.panta trešā daļa ir pretrunā ar Satversmes 99.pantu (skat. iepriekš 4.19.punktu), gan konstatējums, ka Reliģisko organizāciju likuma 8.panta ceturtā daļa turpretim ir (pilnībā vai daļēji, mazāk ierobežojošākā variantā) savietojama ar Satversmes 99.pantu (skat. iepriekš 5.6.punkta 1. un 3.rezultātu), tad rodas jautājums, vai šis ierobežojums (pašreizējā vai, iespējams, vēlāk mīkstinātā formā) vispār būtu *attiecināms* uz draudzēm, kuras vēlas piederēt pieteicējai pamatlietā – LPAB, kā arī uz pieaicinātajai trešajai personai – LELBĀL.

5.9. Šīs abas baznīcas patlaban nav reģistrētas, un tā kā 8.panta ceturtā daļa nosaka, ka no pārreģistrācijas pienākuma ir atbrīvotas tikai tādas draudzes, kas pieder pie jau reģistrētām baznīcām, tad šīm abām baznīcām piederīgās draudzes būtu pakļautas desmit gadu pārreģistrācijas prasībai. Tikai pēc tam tās arī formāli drīkstētu izveidot baznīcas¹⁰ – LPAB un LELBĀL – kuras patlaban no likuma viedokļa pastāv un darbojas neformāli, bez reģistrācijas.

5.10. Kā iepriekš konstatēts (skat. 4.15.punktu), valstij patlaban nav acīmredzamu iemeslu neakceptēt to, ka gan abas baznīcas resp. to draudzes pieder pie pareizticīgo resp. luterāņu konfesijas. Abas konfesijas Latvijā ir *tradicionālas*, tās ir *pazīstamas* jau simtiem gadus, pie tam luterāņu konfesija ir Latvijā tradicionāli lielākā konfesija, bet pareizticīgo konfesija – trešā lielākā.

5.11. Apstrīdētā normas mērķis, kā iepriekš jau konstatēts, ir sabiedrības drošības interesēs aizsargāt sabiedrību no valstī *jaunas*

¹⁰ Proti, tādā gadījumā, ja Satversmes tiesa sekotu šī atzinumā izteiktajam viedoklim, ka Reliģisko organizāciju likuma 7.panta trešā daļa ir pretrunā ar Satversmes 99.pantu, un tā tad vienas konfesijas ietvaros var pastāvēt vairākas baznīcas.

un nezināmas konfesijas draudžu, iespējams, kaitīgas ietekmes, nepieļaut reliģiskās organizācijas statusa ļaunprātīgu izmantošanu un prettiesisku darbību (skat.5.2.punktu). Taču nedz luterāņu, nedz pareizticīgo konfesijas nav Latvijā jaunas un nepazīstamas – tieši otrādi, tās (kopā ar katoļu konfesiju) ir vecākās Latvijā pastāvošās konfesijas, kas aptver lielu iedzīvotāju daļu.

5.12. Tādēļ attiecībā uz draudzēm, kas vēlas piederēt LPAB un LELBĀL, likumā noteiktajam ierobežojumam trūkst leģitīma mērķa. Ja gadījumā šis leģitīmais mērķis vēl varbūt varētu tikt atzīts attiecībā uz Latvijā jaunām, nepazīstamām konfesijām, tad šis ierobežojums noteikti vairs nav leģitīms attiecībā pret pareizticīgo un luterāņu konfesiju.

5.13. Tas nozīmē, ka šim likuma ierobežojumam ir *pārāk plašs tvērums*. Tas aptver arī šeit minētos gadījumus, kur tam vairs nav leģitīms mērķis. Tā kā citos gadījumos tam tomēr varētu būt leģitīms mērķis (skat. iepriekš 5.2. un 5.3.punktu), tad saudzīgāks risinājums būtu nevis konstatēt, ka visa apstrīdētā norma ir pretrunā ar Satversmes 99.pantu, un tādēļ nav spēkā, bet gan piemērojot *konstitucionāli konformās*¹¹ interpretācijas palīgmetodi, veikt normas *teleoloģisko redukciju*¹², un *neattiecināt* šo normu uz gadījumiem, kur runa ir par Latvijas tradicionālajām, valstī labi pazīstamām konfesijām, kurās, ja akceptē šī atzinuma secinājumu attiecībā uz Reliģisko organizāciju likuma 7.panta trešo daļu, var pastāvēt vairākas baznīcas.

5.14. Analogiski Satversmes tiesa rīkojās lietā Nr.2005-13-0106, kurā tā konstatēja, ka likuma norma principā atbilst Satversmei, taču, veicot teleoloģisko redukciju, noteica, ka Satversmei neatbilstoša (jo nesamērīga) ir tās piemērošana attiecībā uz konkrētu personu.¹³

¹¹ Sal. Jānis Neimanis: Ievads tiesībās. Rīga 2004, Nr.542.

¹² Skat. Jānis Neimanis: Ievads tiesībās. Rīga 2004, 623.-627.punkts.

¹³ Satversmes tiesa, 15.6.2006 spriedums lietā Nr.2005-13-0106, 20.2.punkts, rezolutīvās daļas 2.punkts.

6. LPAB (un LELBĀL) tiesiskās turpināšanās jautājums

6.1. LPAB uzskata, ka tā ir identiska (resp. pēctece) 1936.gadā reģistrētajai Latvijas Pareizticīgajai Autokefālajai baznīcai Konstantinopoles patriarha jurisdikcijā, kuru 1940.gadā Padomju Savienības okupācijas varas iestādes varmācīgi pievienoja Maskavas patriarhātam. Okupācijas periodā, līdz attiecīgo draudžu darbības uzsākšanas pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas, šī baznīca reāla darbību neveica.

6.2. LELBĀL uzskata, ka, tāpat kā LELB, tā ir identiska ar pirms okupācijas pastāvējušo LELB, kuras pamatdokuments ir 1928.gada LELB Satversme, kuru tā joprojām negrozītā veidā atzīst par savu pamatdokumentu. 1944.gadā LELB vadība ar arhibīskapu Grīnbergu priekšgalā, un lielu daļu sinodes locekļu, garīdznieku un draudzes locekļu devās trimdā, kur tā nepārtraukti turpināja darbību līdz šodienai. Savukārt Latvijā palikušie garīdznieki un daļa sinodes 1946.gadā sasauca jaunu sinodi, modificēja 1928.gada LELB Satversmi, un ievēlēja jaunu vadību. Abas Latvijas luterāņu baznīcas – kā LELB, tā LELBĀL – ir pilntiesīgas Pasaules Luterāņu federācijas locekles.

6.3. Starplaikā vairākas draudzes Latvijā ir pievienojušās LELBĀL vai vēlas tai pievienoties.

6.4. Attiecībā uz LELB un LELBĀL jākonstatē, ka te ir runa par vēsturisku, ārēju apstākļu rezultātā no *viena stumbra izaugušiem diviem zariem*. Tātad abas luteriskās baznīcas ir identiskas (resp. tiesību pēcnācējas) ar 1922/1928.gada LELB.

6.5. Gan LPAB, gan LELBĀL gadījumā to juridiskā identitāte/juridiskās pēctecība var tikt konstatēts divos veidos: Pirmkārt, vispārējās jurisdikcijas *tiesā*, un otrkārt, ar *īpašu valsts lēmumu* (likumu vai citu tiesību aktu) kontekstā ar *okupācijas seku likvidēšanu*.

6.6. Abos gadījumos - gan tiesā, gan valstij pieņemot īpašu tiesību aktu - ir piemērojama 1990.gada 4.maija Deklarācija par Latvijas Republikas Neatkarības atjaunošanu, Satversme (it sevišķi

Satversmes levada 2.rindkopa), un valsts nepārtrauktības doktrīna,¹⁴ kas ir saistoša valstij jebkurā tās darbības izpausmē.¹⁵

6.7. Šo jautājumu pieteikuma iesniedzēja – Augstākā tiesa – Satversmes tiesai nav uzdevusi. Ja Satversmes tiesa uzskata, ka, lai pamatlietu varētu pilnībā izšķirt pēc būtības, ņemot vērā LPAB prasījumus, tā var apskatīt arī šo jautājumu. Tas attiektos arī uz LELBĀL.

7. Satversmes tiesas sprieduma iespējamā ietekme uz valsts un baznīcu attiecībām, it sevišķi Civillikuma 51.pantu

7.1. Latvijā valsts un baznīcas attiecību modelis var tikt apzīmēts par “pozitīvas neitralitātes” modeli, kuru, no vienas puses, raksturo mērena valsts un baznīcas šķirtība saskaņā ar Satversmes 99.pantu, un no otras puses, valsts pozitīva attieksme pret baznīcu, ievērojot baznīcu iekšējo autonomiju, bet atbalstot noteiktu, *valsts izvēlētu* baznīcu resp. reliģisko organizāciju loku. Šāds modelis pastāv vairumā ES dalībvalstīs.

7.2. Jāatzīmē, ka reliģisko organizāciju reģistrācija ir kolektīva (un netieši arī individuāla) pamattiesība, kas attiecīgajai reliģiskajai kopai, ievērojot leģitīmus un samērīgus likuma noteikumus, ir garantēta Satversmes 99.pantā.

7.3. No šīs *pamattiesības* ir strikti jāatšķir principiālā valsts *rīcības brīvība, izvēlētās* konkrētās baznīcas, kuras vēlas uzskatīt par valsts partneri, sadarboties ar tām un tās atbalstīt, un minētā Latvijas valsts un baznīcas attiecību modeļa ietvaros piešķirt tām *noteiktas tiesības* (piemēram, tiesības laulāt saskaņā ar Civillikuma 51.pantu, pasniegt ticības mācību publiskās skolās, attiecīgās konfesijas svētkus pasludināt par brīvdienām u.tml.). Šai izvēlei vienīgi jābūt saprātīgi pamatojamai, tā nedrīkst būt patvaļīga.

7.4. Tas ir valsts brīvas politiskās izšķiršanās jautājums. Pamatā – ļoti plašas - rīcības brīvības robežas valstij šajā ziņā nosaka tikai Satversmes levads. Turpretim Satversmes 91.pants šajā kontekstā

¹⁴ Satversmes tiesa, 29.11.2007 spriedums lietā Nr.2007-10-0102, 32.3.punkts.

¹⁵ Augstākās tiesa, Administratīvā departamenta 12.2.2014 spriedums lietā Nr. A420577912, 16. un 17.punkts; Egils Levits: 4. maija Deklarācija Latvijas tiesību sistēmā. Grām.: 4.maijs. Rakstu, atmiņu un dokumentu krājums par Neatkarības deklarāciju. Red. Tālavas Jundzis. Rīga 2000, 266.-294.lpp., III.4.sadaļa; pieejams arī: <http://www.public.law.lv/ptilevic4md.html>.

nav piemērojams. Valstij nav pienākums izturēties vienādi vai vienlīdzīgi pret visu konfesiju baznīcām (vai draudzēm)¹⁶ - tā savā attieksmē var ņemt vērā *tradīcijas, valsts un sabiedrības nacionālo identitāti*, attiecīgās reliģiskās kopienas iekšējo organizatorisko *struktūru*, ticīgo *skaitu* u.c. faktoros.

7.5. Tas nozīmē, ka ja kādas konfesijas draudze vai baznīca ir reģistrēta – uz ko, ievērojot leģitīmus likuma noteikumus – tai ir no Satversmes 99.panta izrietošas tiesības, tad no šī fakta vēl neizriet automātiskas tiesības uz vienlīdzīgu pozitīvu attieksmi ar citām draudzēm vai baznīcām.

7.6. Tādēļ, ja gadījumā ja Satversmes tiesa sekotu šeit priekšā liktajiem risinājumiem, tad tas vēl *nenozīmētu*, ka, balstoties uz Satversmes 91.pantu, Civillikuma 51.pants *automātiski* būtu jāpārformulē abstraktā formā, dodot visām reģistrētām baznīcām vienādas tiesības laulāt, vai arī jāpārskata speciālie likumi par attiecīgajām baznīcām. Tomēr, ņemot vērā, ka konkrēti runa ir par lielajām tradicionālajām konfesijām, likumdevējam būtu vērts no lietderības pārdomāt šo jautājumu, un taisnīgā un godprātīgā veidā atspoguļot situāciju, ka vienā Latvijā tradicionālajā konfesijā turpmāk varētu pastāvēt vairākas baznīcas, arī likumdošanā. Iespējams, uz to *obiter dicta* formā varētu norādīt arī spriedumā.

¹⁶ Sal. arī ECT 27.6.2000 spriedumu lietā *Cha'are Shalom ve Tsedek* pret Franciju, 84.p.